

Захарчук Віктор Миколайович,

в. о. доцента кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права, кандидат юридичних наук

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА САМОВІЛЬНОГО ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ТА САМОВІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

Суспільна небезпека є обов'язковою ознакою кожного складу злочину і проявляється в загрозі заподіяння або в заподіянні шкоди об'єктові кримінально-правової охорони. Т.А. Леснієвські-Костарева вказує, що саме суспільна небезпека є підставою криміналізації, декриміналізації, пеналізації, депеналізації, диференціації та індивідуалізації кримінальної відповідальності [1, с. 62]. М.Й. Коржанський вказував, що суспільна небезпека має два виміри: характер і ступінь. Характер суспільної небезпеки, в першу чергу, визначається суспільною цінністю об'єкта посягання. Ступінь суспільної небезпеки діяння визначається, головним чином, способом вчинення злочину та розміром заподіяної шкоди [2, с. 81].

Визначаючи характер суспільної небезпеки самовільного зайняття земельної ділянки необхідно звернути увагу на важливість та цінність предмета злочинного посягання, а також на особливості суспільних відносин, що порушуються внаслідок вчинення цього злочину. Відповідно до ст. 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під охороною держави. В.В. Носік вказує, що порівняно з іншими державами для України земля дійсно є основою національного багатства, оскільки створення валового внутрішнього продукту держави базується, перш за все, на використанні природного ресурсного потенціалу землі, її сільськогосподарських угідь тощо [3, с. 47–48]. Володіючи земельною ділянкою її власник має можливість задовольняти свої власні матеріальні та соціальні потреби.

Необхідність посилення охорони прав на землю в сучасних умовах викликана об'єктивними закономірностями суспільного розвитку, які пов'язані із законодавчим закріпленням різних форм власності, що надало землі, окрім властивостей об'єкта природи та об'єкта господарювання, властивості об'єкта права власності і залучило її до цивільного обороту. Це, своєю чергою, зумовило значне збільшення вартості землі, особливо для житлового та промислового будівництва. У разі самовільного будівництва на самовільно зайнятій земельній ділянці не тільки порушується право власності на землю, але й відбувається дестабілізація суспільних відносин у сфері будівництва будівель та споруд, створюються передумови для функціонування незаконного ринку нерухомості, порушуються вимоги щодо порядку планування і забудови територій. Можливість збудувати будівлі або споруди на самовільно зайнятій земельній ділянці, а потім узаконити таке будівництво для багатьох осіб є способом незаконного вирішення житлової проблеми, можливістю отримання незаконного прибутку від продажу або оренди незаконно збудованих будівель. Значні зміни в порядку ведення сільськогосподарської діяльності, використання імпоротної техніки, пестицидів та агрохімікатів створюють необхідні умови для отримання прибутку від такої діяльності на самовільно зайнятій земельній ділянці.

Тому можливість здійснювати сільськогосподарську діяльність, будувати будівлі та споруди і при цьому не нести витрат на отримання земельних ділянок у власність або користування та не сплачувати податок на землю або орендну плату робить земельні ділянки для злочинців ще більш привабливими.

Для визначення ступеня суспільної небезпеки самовільного зайняття земельної ділянки потрібно враховувати об'єктивні форми прояву цього діяння, які полягають у протиправному зайнятті земельної ділянки та її фактичному використанні. Внаслідок таких дій власники та землекористувачі, чий земельні ділянки самовільно зайняті, не втрачаючи

з ними юридичного зв'язку (вони і надалі залишаються їхніми власниками або законними володільцями), фактично втрачають можливість самостійно господарювати на земельній ділянці, отримувати від неї прибуток, використовувати її для будівництва, здавати в оренду, тобто вони втрачають можливість використовувати належне їм майно. Усе це, в свою чергу, може призводити до заподіяння їм істотної шкоди, матеріальним вираженням якої є шкода у значному розмірі (ч. 1 ст. 1971 Кримінального кодексу України). Крім того, вчинення таких дій додатково може заподіювати шкоду навколишньому природному середовищу, оскільки досить часто на самовільно зайнятих земельних ділянках знімається або забруднюється верхній шар ґрунту, незаконно добуваються корисні копалини, складається сміття тощо. Саме у заподіяній істотній шкоді, в першу чергу, проявляється суспільна небезпека самовільного зайняття земельної ділянки.

Підвищену суспільну небезпеку становить самовільне зайняття земельних ділянок особливо цінних земель, земель в охоронних зонах, зонах санітарної охорони, санітарно-захисних зонах чи зонах особливого режиму використання земель, самовільне будівництво на цих землях. Також самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво можуть бути передумовами до вчинення інших злочинних діянь (зокрема шахрайства, підробки документів), спричиняти конфлікти при звільненні земельної ділянки, знесенні самовільно збудованої будівлі чи споруди, відшкодуванні заподіяної шкоди, що також свідчить про підвищений ступінь їх суспільної небезпеки.

До суб'єктивних ознак, які впливають на ступінь суспільної небезпеки самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва слід віднести те, що досить часто такі дії вчиняються службовими особами юридичних осіб, що призводить за зайняття значних площ земель та порушення нормальних господарських відносин. Ознакою суб'єкта самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва, що вказана законодавцем у ст. 1971 Кримінального кодексу України і впливає на ступінь суспільної небезпеки є судимість за вчинення цих злочинів.

Отож, самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво є негативними явищами, які мають значний характер та ступінь суспільної небезпеки. Характер проявляється в особливій цінності об'єкта кримінально-правової охорони. Ступінь небезпеки в основному полягає в самовільності дій, що призводять до порушення встановленого порядку щодо передачі (надання) земельних ділянок з установленням меж та оформленням права на них. Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво також призводять до порушення відносин власності (користування) земельною ділянкою, завдають матеріальну шкоду в значному розмірі власникам та законним володільцям земельних ділянок, призводять до нецільового використання земель, дестабілізації суспільних відносин в сфері управління земельними ресурсами.

Література:

1. *Лесниевски-Костарева Т. А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика [Текст] / Т. А. Лесниевски-Костарева. – [2-е изд, перераб. и доп.]. – М.: Издательство НОРМА, 2000. – 400 с.*
2. *Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину [Текст] : монографія / М. Й. Коржанський. – Дніпропетровськ: Юрид. акад. МВС, Ліра ЛТД, 2005. – 252 с.*
3. *Носік В. В. Право власності на землю Українського народу [Текст] : монографія / В. В. Носік. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.*

